

Başlangıçtan Günümüze Çin Dış Politikasının Dönüşümü: Büyük Ülke Diplomasisi

Özlem Zerrin Keyvan*

Öz

Xi Jinping'in 2012'de iktidara gelmesiyle, Çin dış politikasında büyük değişimler ortaya çıkmıştır. Xi, Deng Xiaoping'in düşük profilli kalma doktrinini, başarı için çabalayan daha iddialı diplomatik stratejisiyle değiştirmiştir. Ancak Çin, kapsayıcı barışçıl kalkınma stratejisinden asla vazgeçmemiştir. Aynı zamanda Xi Jinping yönetiminde Çin, dış politikanın markası olarak "Çin Karakterli Büyük Ülke Diplomasisini" formüle etmiştir. Xi ayrıca, Çin ulusunun büyük gençleşmesinin bir parçası olarak Çin rüyasını ve insanlık için ortak bir geleceğin parçası olarak Dünya rüyasını benimsemiştir. Bu çalışmanın amacı Mao Zedong, Deng Xiaoping ve Xi Jinping'in diplomatik stratejilerinin teori ve pratiğini araştırmak ve bunların dönemselleştirilmesine ve içeriğine ilişkin Çin görüşünü sistematize etmek olmuştur. Böylece bu çalışma Xi'nin büyük ülke diplomasisini stratejik ortaklıklar, kapsayıcı bir kalkınma modeli olarak Kuşak ve Yol girişimi ve deniz milliyetçiliği ışığında incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Büyük Ülke Diplomasisi, Çin Rüyası, Düşük Profil Stratejisi, Başarı için Çabalama, Kuşak ve Yol Girişimi.

The Transformation of Chinese Foreign Policy From The Beginning to The Present: Major Country Diplomacy

Abstract

Since the ascension of Xi Jinping to power in 2012, massive shifts in Chinese foreign policy have emerged. Xi has replaced Deng Xiaoping's doctrine of keeping of a low profile with his more assertive diplomatic strategy striving for achievement. However, China has never abandoned its inclusive strategy of peaceful development. At the same time, under Xi Jinping, China has formulated "Major Country Diplomacy with Chinese Characteristics" as his brand of foreign policy. Xi has also adopted the Chinese dream as part of the great rejuvenation of the Chinese nation and the world dream as part of a shared future for humankind. The objective of this study is to explore on the theory and practice of the diplomatic strategies of Mao Zedong, Deng Xiaoping, and Xi Jinping and systematize the Chinese view of their periodization and content. Thus, this study examines Xi's major country diplomacy in the light of strategic partnerships, maritime nationalism, and the Belt and Road initiative as an inclusive development model.

Keywords: Major Country Diplomacy, China Dream, Low Profile Strategy, Striving For Achievement, Belt and Road Initiative.

*Öğr. Gör. Dr. | Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
ozkeyvan@hacettepe.edu.tr | ORCID: 0000-0003-2072-3655 | DOI: 10.36484/liberal.1033110
Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 27, Sayı:106, Bahar 2022, ss.141-168.
Gönderim Tarihi: 6 Aralık 2021 | Kabul Tarihi: 27 Haziran 2022

Giriş

1949 yılında siyasi karışıklıkların ve iç savaşın yıprattığı dengesiz ve geri kalmış bir ekonomiyi devralan Çin uluslararası sistemden tecrit edilmiş, uluslararası kurumlarda temsil edilememiş ve dolayısıyla söylem gücünde de yetersiz ve zayıf kalmıştır. Bununla birlikte, özellikle 1950’lerde Çin, Mao Zedong’un “üç dünya teorisi (sange shijie)” ve Zhou Enlai’nin “barış içinde bir arada yaşama ilkeleri” ile Afrika, Latin Amerika ve Asya ülkelerinin dikkatini çeken kavramlarla söylem gücünü artırmaya ve uluslararası etkisini pekiştirmeye çalışmıştır. Deng Xiaoping, Çin’in inisiyatif alması için koşulların hala olgunlaşmadığını belirterek Çin’e “yeteneklerini sakla ve zamanını bekle (tao guang yang hui)” olarak tanımlanan düşük profil stratejisini önermiştir. Ji-ang Zemin (1989-2002) döneminde önerilen “çok kutuplu dünya görüşü (duojihua de shijie)” ve Hu Jintao (2002-2012) döneminde vurgulanan “ahenkli toplum (hexie)” ve “barışçıl kalkınma (heping fazhan)” söylemleri 2008 küresel mali krizinden sonra Çin’in gücünün hızla yükselmesine rağmen temkinli diplomasi davranışında bir değişiklik yaratmamıştır. Ancak Çin’in hızlı yükselişi ve hegemonya tehdidi ABD’nin stratejik odağını kademeli olarak Doğu Asya’ya kaydırmasına neden olmuş ve Doğu Asya ülkeleri ile birlikte özellikle Japonya ve Güney Kore Çin’e karşı sert dengeleme (hard balancing)¹ siyaseti izlemeye başlamıştır. Çin bölgesel ekonomik güç oldukça komşularıyla olan ekonomik bağları da gelişmeye başlamıştır. Gelişen ekonomik bağlara rağmen siyasi bağlar kurulamamış ve Doğu ve Güney Çin Denizlerinde tartışmalı deniz ve kara sınırları üzerindeki gerilimler artmaya devam etmiştir. Bunun üzerine Asya-Pasifik bölgesinin merkezinde yer alan Çin, rekabeti kıyı bölgeleriyle, geleneksel rakiplerle ve ortaklarla sınırlandırmayıp “Batıya doğru ilerleme” (xijin) için stratejik bir plan uygulamaya koymuştur. Güney Çin Denizi’nde Filipinler ve Vietnam ile ve Doğu Çin Denizi’nde Japonya ile deniz ve toprak anlaşmazlıkları konusunda sert bir duruş sergilemeye başlamış, tartışmalı sular üzerindeki iddiasını yeniden gündeme taşımıştır. 2012 yılının sonunda Devlet Başkanı olan Xi Jinping ile Çin karakterli büyük ülke diplomasisi rehberliğinde dış politikasında yeni bir dönem başlatılmıştır. Bu değişen rolün, Çin’in manevra alanını genişlettiği ve bu manevra alanında Çin’in daha iddialı bir duruş sergilediği önemli bir gerçektir. Doğruluk ve faydaya ilişkin Konfüçyüsçü geleneğe sık sık atıfta bulunan Çin dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olarak değişen rolü ve kimliğini ön plana çıkarmakta, yeni sorumluluklar ve görevler almaya hazır olduğunu iddia etmektedir.

¹ Sert dengeleme, devletlerin kendilerini silahlandırması (iç dengeleme) veya büyük güçlere karşı dengelemek için diğer güçlerle ittifaklar kurması (dış dengeleme) anlamına gelmektedir (Waltz, 2009:100).

Uluslararası toplum, Çin'in önemli bir güç olduğu konusunda hemfikirdir, ancak Çin'in gücünü nasıl kullanacağı, Çin politikasında oluşan paradigma kaymasının niteliği, kapsamı, özü ve yönü konusunda hala fikir birliği yoktur. Bu bağlamda Çin, uluslararası toplumu niyetlerinin tamamen iyi olduğuna ve eylemlerinin haklı olduğuna ikna etmeye çalışırken, ihtiyatlı bir şekilde yeni kavram ve söylemler ortaya koymaya çalışmaktadır. Çin diplomasisi için yeni terimlerin önerilmesi, Çin dış politikasında tutarsızlık algılarına yol açmaktadır. Birçok Batılı ülkenin iktidara gelen her yeni hükümeti genellikle önceki hükümetten farklı yönetim kavramlarını ve politikalarını vurgulamaktadır. Çin Komünist Partisi (ÇKP) yönetimindeki Çin ile Batılı hükümetler arasındaki en önemli fark, politika sürekliliğini vurgulamanın Çin siyasetinin alışlagelmiş durumu olmasıdır. Çin, kendini "büyük ülke" olarak tanımlayarak, Batı ile güç ilişkilerini dengelemeye, rekabete girmeye ve özellikle bölge ülkeleriyle komşuluk diplomasisi çerçevesinde ilişkilerini ulusal çıkarları için daha elverişli hale getirmeye çalışmaktadır. Çin'in Batı'nın egemen olduğu uluslararası sistemin periferisinde artık sadece ekonomik güç olarak tanımlanmasının yetersizliği, Çin ulusunun gençleşmesi için siyasi gücünün de geliştirilmesinin Çin rüyası söylemiyle Çin diplomasisinin stratejik hedefi olarak belirlenmesini sağlamıştır.

Ancak bu çalışmanın esas sorusu şudur ki; Çin'in geleneksel büyük ülke diplomasisini savunması zaman içinde ve çeşitli Çin teorileriyle tutarlı kalmış mıdır? Bu makalede Çinli liderlerin dış politika söylemlerindeki büyük ülke diplomasi söylemi analiz edilmiştir. Makale, Çin'in akademik söylemine, ÇKP'nin parti belgelerine ve Çinli liderlerin konuşmalarına yansıyan bakış açısını incelemektedir. Bu bağlamda Çin'in büyük ülke retorığının düzenli olarak asimetrik güç ilişkileri bağlamında meşrulaştığı ortaya konulmaktadır. Sonuç olarak, Batının mevcut uluslararası sistemdeki Çin'in büyük ülke diplomasisini büyük güç statüsüne ilişkin gelişen rekabet algısı ve Deng Xiaoping'in düşük profil stratejisinden ve en önemlisi barışçıl kalkınma söyleminden açık bir şekilde ayrıldığını iddia etmesi, Çin'in uluslararası statüsünün ve ulusal kimliğinin nasıl tanımlanacağını zorlaştırmış ve Çin'in ekonomik olarak hızlı yükselişi bu konuyu daha da karmaşık hale getirmiştir. Bu bağlamda Çin'in uluslararası söylem gücünün görece eksikliğinin Batı söylem gücünün egemenliğine mi yoksa Çin'in uluslararası nüfuz kazanamamasına mı atfedildiğine bakılmaksızın, Çin'in diplomasi söylemlerinin kendi terimleriyle açıklanması gerekmektedir. Çalışmanın temel savı, Çin'in büyük ülke diplomasisi stratejisinin uluslararası söylem gücünün dönüşümüne büyük katkı sağladığıdır. Bu çerçevede bu makalede çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan Çin karakterli büyük ülke diplomasisi kavramı

ele alınmakta ve bu kavramın ortaya çıkış aşamaları incelenmektedir. Devam eden bölümde Çin'in Büyük Ülke Diplomasininin araçları çerçevesinde stratejik ortaklıkların kapsamı, küresel kalkınma modeli olarak kabul edilen Kuşak ve Yol girişiminin yansımaları ve deniz milliyetçiliği stratejisi değerlendirilmektedir. Sonuç bölümünde elde edilen temel bulgular dikkate alınarak genel bir değerlendirilme yapılmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Çin Karakterli Büyük Ülke Diplomasisini Kavramsallaştırma

Çin resmi belgelerinde büyük ülke diplomasisi kavramının ilk kez kullanımı Soğuk Savaş'tan sonra, Çin'in ABD, Rusya, Japonya, Almanya, Fransa ve Birleşik Krallık gibi Çin'den daha güçlü ülkelere yönelik politikasına atıfta bulunurken karşımıza çıkmaktadır (Wang, 2018:17). Ardından Haziran 2013'te Dışişleri Bakanı Wang Yi, Tsinghua Üniversitesi'ndeki Dünya Barış Forumu'nda Çin karakterli büyük ülke diplomasisi kavramının hazırlığı içerisinde olduğunu duyurarak Çin'in geleneksel diplomasi politikasından ayrılacağına sinyallerini vermiştir (Wang, 2013a). 2014 yılında ÇKP Merkez Komitesi'nin düzenlediği Dış İlişkiler Merkez Konferansında Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, Çin'in büyük bir ülke olarak Çin özelliklerine ve vizyonuna uygun bir diplomasi yaklaşımı yürütmesi gerektiğini savunmuştur (Xi, 2014b). Dışişleri Bakan Yardımcısı Liu Zhenmin, 2014 Xiangshan Forumu'nda büyük ülkeler ile orta ve küçük ülkeler arasında ayırım yapmış ve her birinin kendine uygun ayrı bir sorumluluğu olduğunu öne sürmüştür (Liu, 2015). Teoride bu yaklaşım küçük devletlere büyük devletler arasında manevra alanı sağlarken, pratikte bölge Çin liderliği ile entegre hale geldikçe, Çin'in temel çıkarlarına saygı gösterilmesini sağlamak için komşularıyla ilişkilerinde daha proaktif olması gerektiğini ileri sürmüştür. Böylece Çin'in proaktif olmasının gerekliliği ilk kez ÇKP siyasetinde yer almıştır (Yan, 2014:160). Bununla birlikte Zhang'ın (2016: 839) belirttiği gibi, komşu bölge ülkeleri ile iyi ilişkiler Çin'in büyük ülke statüsüne yükselişi için en önemli şart olarak kabul edilmiştir. Bunun üzerine 2013 yılında Kazakistan'da Xi Jinping "Yakın komşu uzak bir kuzenden iyidir" Çin atasözüne atıfta bulunarak komşularla ilişkilerin geliştirilmesi amacını taşıyan Kuşak ve Yol Girişiminin ekonomik kuşağını tanıtmıştır (Wu ve Zhang, 2013). Böylece, Xi Jinping'in dış politika teorisi olarak "Çin Karakterli Büyük Ülke Diplomasisi" de ilan edilmiştir. Çin özelliklerine yapılan bu vurgu ile büyük ülke terimi artık başka güçlü ülkeleri değil, doğrudan Çin'in kendisine atfettiği bir terim halini almıştır (Wang, 2013a).

Bu sayede Çin'in dış politikasının zayıf ülke diplomasisinden güçlü ülke diplomasisine dönüştüğünü görülmektedir. Ertesi yıl, Çinli diplomatlar dış ilişkiler çalışmalarını Çin tarzı ile yürütmeye yönlendirilmiş ve Çin'in büyük ülke diplomasisine sahip olması gerektiği tekrar vurgulanmıştır (CPCnews, 2014). Böylece Çin'in dış politika stratejisinde önemli değişimlerin gerçekleşeceğinin ilk sinyali verilmiştir. 2016 yılında Dışişleri Bakan Yardımcısı He Yafei, çok kutuplu ve demokratik bir dünya arayan ülkelerle stratejik ortaklıklar kurmanın önemini vurgulamış ve gelişmekte olan ülkelerin Çin'in büyük ülke diplomasisinin temel taşı ve stratejik odak noktası olarak kalması gerektiğini savunmuştur (He, 2016). Gerçekten de Çin, gelişmekte olan ülkelerle çok sayıda ikili stratejik ortaklık anlaşmaları imzalamış ve bölgesel kurumların kurulmasına aracılık ederek bölgesel liderliği elde etmeye çalışmıştır.

Ekim 2017'de düzenlenen ÇKP 19. Ulusal Kongresinde Xi Jinping, artık Çin zayıfken Batı güçlüdür (xi qiang wo ruo) sisteminin kurbanı olmak yerine ÇKP'nin Çin'in muazzam dönüşümünü sağlamak için çabalamaya devam edeceğini duyurmuştur (Xinhua, 2017a). Çin küresel düzenin kurallarını garanti altına almak için ayırt edici özelliklerini ve değerlerini etkin bir şekilde ifade edememektedir ve Çin merkezli söylem komşularına pek dikkat çekici gelmemektedir. Batı, uluslararası toplum adına söylem gücünü tekelleştirmiştir (Wang, 2017). Batılı ifadeler ve alışkanlıklar, Çin diplomasisini vurgulamak için eksik kalmakta, Çince ifadeler ise yanlış algılamalara neden olmaktadır (Wang, 2012). Bu bağlamda Çin'in diplomatik söyleminin Batılaşmadan kaçınarak yaratılması gerekmektedir (Zheng, 2009). Bununla birlikte, Çin'in "söylem açığı" zayıf bir konuma bürünmesine neden olmaktadır. Bu nedenle Çin de, uluslararası sistemde kuralları kabul eden bağımsız bir izleyici konumundan Batı'nın hegemonyasını engelleyen yeni kuralların geliştirilmesini sağlayan aktif bir katılımcıya dönüştüğünü Çin karakterli büyük ülke diplomasisini ortaya koyarak gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Çin liderliğinin uluslararası sisteminin eksiklerini gidermenin temeli olarak Batı medeniyetinin başarısızlıklarının çaresi olarak kendi deneyimini görmektedir ve bu deneyimi paylaşmak istemektedir.

2015 yılında Boao Asya Forumu'nda yaptığı konuşmada Xi, Çin'in büyük bir ülke olabilmesi için büyük ülke düşünme tarzına, sorumluluk duygusuna ve tarzına sahip olması gerektiğini iddia etmiştir (Xi, 2015). Bu arada Xi, "büyük ülke imajı"nın dört kavramını da ortaya koymuştur; medeni bir ülke imajı, büyük bir doğu ülkesi imajı, sorumlu bir ülke imajı ve sosyalist bir ülke imajı (Xi, 2014a:162). Çin'in hızlı gelişimi, Sovyet ve Batılı kalkınma modelinden etkilenecek kalkınmanın, ekonomik modernleşmeyi teşvik etmede, devlet kapasitesini artırmada ve toplumsal uzlaşmayı şekillendirmede başarıya

ulaşmasını sağlamış ve modernizasyonu gerçekleştirmek için yeni bir model olarak gelişmekte olan ülkelere örnek oluşturmuştur (Luo, 2017: 45). Aslında Çin, Batılı olmayan bir modeli gelişmekte olan ülkeler için potansiyel bir rehber olarak sunmaktadır. Yang Jiemian'ın ifadesiyle Çin, ülkelerin ulusal koşullarına uygun, "yeni ve güncellenmiş" bir kalkınma modeli seçeneği yaratmaktadır (2015: 21). Bu bağlamda Çin karakterli büyük ülke diplomasisinin takip ettiği hedeflerinin iki boyutu vardır: biri Çin ulusunun büyük ölçüde gençleşmesi için elverişli bir dış ortam yaratmak, diğeri ise insanlık için ortak bir kader toplumunun inşasını teşvik etmektir. Büyük ülke diplomasisi ile Çin, ülkenin müreffeh ve güçlü olmasını, ulusun gençleşmesini ve halkın mutluluğunu hedefleyen Çin Rüyasını (Zhongguo meng) ve insanlık için ortak bir kader topluluğu oluşturmayı hedefleyen Dünya Rüyasını (Shijie meng) gerçekleştirerek ortak bir amaç birliği yaratmaya çalışmaktadır (Xi, 2020:489). Çin Rüyası ile birlikte "Çin özellikleri", "Çin ulusu", "Çin yolu" ve "Çin ruhu"nun ısrarlı bir şekilde kullanılması, uluslararası ilişkilere daha fazla Çin söylemi entegre etmek için tasarlanmıştır (Tsai, 2015:174). Bununla birlikte büyük ülke diplomasisinin Çin'in dünya meselelerinde büyük bir güç olarak kendini konumlandırması ve ABD, Rusya gibi diğer büyük güçlerle nasıl başa çıkacağına tanımlanması ile ilgili iki anlamı bulunmaktadır. Çin karakterli büyük ülke diplomasisi terimi, diğer büyük ülkelerinin diplomasisinden farklı olduğunu vurgulamaktadır. Çin, diplomasisini tanıtırken büyük ülke ifadesini kullanmakta, güç kelimesinin kullanımından rekabet çağrışımını ortaya çıkaracağından dolayı kaçınılmaktadır. Xi, Çin'in yeteneklerine ve başarılarına atıfta bulunmak için temkinli davranarak şüphe yerine güven inşa etmeye çalışmaktadır. Buna rağmen, Çin Rüyası Batılı hükümetler veya medya tarafından sıklıkla "Çin İmparatorluğunu canlandırma rüyası" ve "küresel otoriterliği teşvik etme rüyası" olarak aktarılmaktadır (Hu, 2019c:13). Bu tür endişeler, Batı'da Çin düşmanlığının ve sinofobinin artmasına neden olmaktadır. Çin karakterli büyük ülke diplomasisinin kavramsallaşması yeni gibi görünse de 1949 yılında Çin, kurulmasından itibaren büyük ülke olma yolunda adımlar atmaktadır. Farklı liderler tarafından yapılan küçük değişikliklerle Çin, büyük ülke diplomasisini uluslararası konjonktüre uygun olarak sürekli uygulamıştır. Bu bağlamda Çin'in büyük ülke diplomasisi de üç aşamadan geçmiştir.

1.Aşama (1949-1979) Dengeli Yaklaşım Dönemi

İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası durum ve Japonya ile savaşı ve kuruluş mücadelesi nedenleriyle, Çin ÇKP liderliğinde bir tarafa yaslanma politikası aracılığıyla Sovyet modelini örnek aldığı bir dış politika yaklaşımı takip etmiştir (Xu, 1998: 272). Çin'in uluslararası sistemdeki konumu, kısa bir

süre sonra Sovyet liderliğindeki sosyalist kamp ittifakıyla karakterize edilir hale gelmiştir. Bu dönemde Sovyetler Birliği (SSCB) Çin'e büyük miktarlarda ekonomik yardım sağlamış, sanayisinin modernleşmesini desteklemiş ve Halk Kurtuluş Ordusu'na (PLA) deniz ve hava kuvvetleri yaratmasında yardım etmiştir. Ancak 1950'lerin sonlarında başlayan ve 1969'da silahlı bir sınır çatışmasıyla sonuçlanan Çin-Sovyet ittifakının fiilen sona ermesi SSCB ile ilişkilerde karşılıklı güvensizliğin yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu bağlamda SSCB ve ABD Soğuk Savaşın iki süper gücü iken, Çin geliştirmekte olan zayıf bir güç olarak büyük güçlerin dış politikasına ve rekabetine tepki olarak yeni bir dış politika formüle etme ihtiyacı hissetmiştir. Mao Zedong'un öne sürdüğü "Üç Dünya" teorisi ile çok kutupluluğa atıf yapan kendine özgü bir dış politika yaklaşımı geliştirilmiştir. İki kutupluluğu vurgulayan Batılı dünya görüşünün aksine, Çin'in diplomatik kavramsal çerçevesi dünyayı birinci dünya (iki süper güç: ABD ve SSCB), ikinci dünya (Batı ve Doğu Avrupa, Kanada, Avustralya ve Japonya) ve üçüncü dünya (Çin, Asya, Afrika ve Latin Amerika) olarak sınıflandıran Üç Dünya Teorisi'ni içermiştir (Garver, 2016: 327-28). Bu teori sayesinde Çin, birçok geliştirmekte olan ülke ile diplomatik ilişkiler kurmuş ve 1954 yılında Başbakan Zhou Enlai, Hindistan ziyaretinde Başbakan Jawaharlal Nehru ile birlikte uluslararası ilişkilere rehberlik eden normlar olarak Çin dış politikasının karakteristik özelliği haline de gelen "barış içinde bir arada yaşama"nın beş ilkesini önermiştir. Bunlar, egemenlik ve toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı, karşılıklı saldırmazlık, içişlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı yarar ile barış içinde bir arada yaşama ilkeleridir. Bu ilkeler ulusal birliğini sağlamak ve çatışmalardan uzak durmak isteyen Çin'in rasyonel bir dış politika yaklaşımı seçimidir. Bu çerçevede Çin, kendisini devrimci düzene ve hegemonik sisteme meydan okuyan bir aktör olarak konumlandırmıştır (Qin ve diğerleri 2009 : 85). Asya'da SSCB ve ABD arasındaki rekabetten yararlanarak bölgesel siyasetin merkezine de yerleşmiştir. 1950 Kore Savaşı, 1962 Çin-Hindistan sınır savaşı, Tayvan Boğazı krizleri, Çin-Sovyet sınır savaşı ve 1971'de ABD ile normalleşme çabaları, BM Güvenlik Konseyi üyeliğini yeniden kazanma Mao döneminin dış politika kararlarını ve diplomasi söylemlerini de doğrudan etkilemiştir.

2. Aşama (1979-2012) Ulusal Çıkarlara ve En Büyük Gelişmekte Olan Ülke Statüsüne Odaklanma Dönemi

1978 yılında ekonomik dışa açılma ve modernleşme sürecinin başlamasının ardından, Çin'in dış politikası bir kez daha yön değiştirmiş ve SSCB'nin Afganistan'ı işgali sonrasında ABD ile yeni bir yakınlaşma dönemini başlatmıştır. Kalkınmanın bu aşamasında Çin, 1989 yılındaki Tiannanmen Meydanı

olayları nedeniyle karşı karşıya kaldığı uluslararası izolasyona yanıt olarak diplomasisinde yeteneklerini sakla ve zamanını bekle (tao guang yang hui) olarak tanımlanan düşük bir profil stratejisi yaklaşımını önermiş ve “büyük bir ülke” yerine “en büyük gelişmekte olan ülke” statüsünün altını çizmiştir. (Deng, 2008: 56–57). Resmi belgeler Çin’i hala gelişmekte olan bir ülke olarak gösterse de, Çinli parti elitleri ve uzmanlar kesinlikle Çin’in yükselişini ve artan etkisini inkar etmemektedir. Çin’in gücünü ve stratejik duruşunu değiştirdiğinde uluslararası siyasi istikrarı bozabilecek kadar büyük olduğu kabul görmektedir (Yan,2006:32).

Çin, bu dönemde uluslararası gelişmelere iki farklı şekilde yanıt vermiştir. İlk olarak, Çin hükümeti barış içinde bir arada yaşamanın beş ilkesini daha sıkı bir şekilde uygulayarak ABD yaptırımlarına tepki olarak çatışmacı tavırlar almaktan kaçınmıştır. 1989 yılında Tiananmen Meydanı olayları nedeniyle uluslararası izolasyon, Doğu Blokunun çöküşü, 1991 sonunda Sovyetler Birliği’nin dağılması, 1999’da ABD’nin Çin büyükelçiliğini yanlışlıkla bombalaması, Tayvan Boğazı krizi, 2001 yılında bir Çin jet avcı uçağı ile ABD EP-3 gözetleme uçağının havada çarpışması Çin’in ABD egemenliğindeki uluslararası düzene olan güvensizliğini derinleştirmiştir. Deng Xiaoping’in düşük profil stratejisi yaklaşımı Çin’i uluslararası ortamdaki değişikliklere pasif bir şekilde uyum sağlamakla sınırlamış, genellikle ekonomik kalkınma lehine komşularıyla arasındaki anlaşmazlıkları askıya almasına neden olmuştur. Bu dönemde Çin, diğer ülkelerin iç ve dış politikalarına nadiren resmi eleştirilerde veya müdahalede bulunmuştur. Bununla birlikte 1997 Asya mali krizi sırasında Çin sorumlu bir paydaş olduğunu bölge ülkelerine göstermiştir. İkincisi, Çin hükümeti, çok kutupluluk ve dünya uygarlıklarının çeşitliliği fikirlerini yükselterek uluslararası toplumun özelliklerini vurgulamaya başlamıştır. Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC), Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi bölgesel ve uluslararası kuruluşlarla ilişkilerini derinleştirmiştir.

Deng Xiaoping’in Başkanlığından sonra sırasıyla Jiang Zemin (1989-2002) döneminde ısrarla vurgulanan “çok kutupluluk” Hu Jintao döneminin (2002-2012) dış politika yaklaşımında da önemli bir yer edinmiştir. İç istikrara odaklanan Hu’nun dış politikası, sakin ve sabırla ilerleyen düşük profil stratejisinin ortaya çıkardığı stratejik fırsat dönemini uzatmak için statükoyu koruma ve krizi önleme ilkelerini vurgulamıştır (You, 2014: 240). 2003 yılının sonlarında Boao Asya Forumu’nda Zheng Bijian tarafından önerilen ve ilk kez Hu tarafından kullanılan barışçıl yükseliş terimi, Batılı ülkelerde olumsuz çağrışımlarına neden olmuştur ve barışçıl yükseliş terimi yerini barışçıl kalkınma terimine bırakmıştır. Çin’in barışçıl kalkınma söylemi, yumuşak

güç diplomasisinin ayrılmaz bir parçasıdır (Turan, 2021:442). Bunun üzerine 2005 yılında tanıtılan ahenkli dünya fikri, Çin hükümetinin resmi belgelerinde Çin özelliği olarak yer almış ve Hu Jintao'nun yönetimi sırasında sürekli olarak tekrarlanmıştır (Hu, 2005). Çinli parti elitleri ve akademisyenler, Çin'i uluslararası sistemden etkilenen bir "nesne" olarak algılamının ötesine geçerek sistemi etkileyen bir "özne" olarak görmeye başlamıştır (Gill, 2001:31). Deng Xiaoping'in düşük profil stratejisiyle kıyasla, ahenkli dünya doktrini uluslararası meselelere dahil olmak ve sorumluluklar üstlenmek için aktif ve kendine güvenen bir Çin ortaya çıkarmıştır, ancak bu strateji de beklenildiği gibi daha aktif bir Çin görmemizi engellemiştir. Bu yüzden de Çin siyasetinde ve dış politikasında Hu Jintao dönemi kayıp on yıl olarak kabul edilmektedir (Khan, 2018: 208). Ancak Hu Jintao, Deng Xiaoping kadar büyük atılımlar gerçekleştirememiş olsa da, yeni fikirler (xinsiwei) geliştirmede diğer Çinli liderleri de etkilemiştir (Xiaoxiong, 2005: 75).

3. Aşama (2012-Günümüz) Çin'in Geleceğini Büyük Ülke Olarak Tasarlamak

Soğuk Savaşın sona ermesinden bu yana Çin diplomasisinin temel stratejisi yeteneklerini sakla ve zamanını bekle (tao guang yang hui) olarak tanımlanan düşük profil stratejisi, istikrarlı bir dış politika ortamını sürdürmek için pragmatik bir yaklaşım olarak kabul edilmiş, ancak bu yaklaşım özünde diplomatik pasifliğe yol açmıştır. Çin, bu strateji kapsamında komşu ülkelerle toprak anlaşmazlıkları konusunda karşı karşıya gelmemeye çalışmış ve barışçıl kalkınmanın güvencesine vurgu yapmıştır. Çin çıkarlarının küresel gelişimi göz önüne alındığında, 1990'ların başından beri Çin'in örtülü büyük stratejisi olarak görülen düşük profil stratejisi artık uygulanamaz hale gelmiştir (Xu, 2018:5). Bu bağlamda Xi Jinping'in liderliğinde Çin'in dış politikası, düşük profil stratejisi çizgisinden daha aktif ve pragmatik bir politika inşa etme rehberliğine doğru ayrılmak zorunda kalmıştır. Mao Zedong'un en sevdiği ifadelerden birini kullanacak olursak, Çin'in "iki ayak üzerinde yürüme" isteği artmış ve aslında her iki ayak da birbirine engel olmaktan çok birbirini tamamlayan hale gelmiştir (Morawetz, 1979: 878). Resmi söylemde büyük ülke diplomasisi kavramının ortaya çıkışı, Parti elitleri tarafından küresel güç dengesinin önemli bir değişim geçirdiğini ve Çin'in dış politikasının değişen dış ortama uyum sağlamak için evrim geçirmesi gerekliliğini göstermektedir. Özellikle, Batı'ya karşı söylemsel konumunda ve uluslararası küresel yönetim sisteminde reform yapma arzusu, Çin'in Xi Jinping yönetimindeki dış politika stratejisindeki en önemli unsurdur. Deng Xiaoping'in bağımsız dış politika, Jiang Zemin için çok kutupluluk ve Hu Jintao için barış içinde kalkınma söylemleri gibi, Xi Jinping'in Çin Komünist Partisi (ÇKP)

tarihinde “yeni dönem” veya “üçüncü dönem” ilan etmesiyle, Çin karakterli büyük ülke diplomasisini markalaştırarak başarı için çabalama (fenfayouwei) (Yan, 2014:180) söylemiyle tanımlanan yeni bir Çin’i temsil etmeye başlamıştır. Çin siyasetinde liderliği üstlendiğinden beri Xi’nin siyasi otoritesinin hızlı yükselişi ve Çin diplomasisindeki değişiklikler dikkat çekmektedir. Çin medyası “*Mao’nun yönetimi sırasında Çin halkı ayağa kalkmış (janqilai), Deng döneminde Çin halkı zengin olmuş (fuqilai) ve Xi’nin yönetiminde Çin halkı güçlenmektedir (qiangqilai)*” ifadesini sıklıkla sırasıyla Mao, Deng ve Xi dönemlerini övmek için kullanmaktadır (Shrink, 2018:27).

Bu bağlamda büyük ülke stratejisinin geleneksel stratejiden ayrılmasında dört kritik gelişme özellikle dikkat çekmektedir. Birincisi, Soğuk Savaşın sona ermesi ABD ve Sovyetler Birliği’nin iki kutuplu uluslararası düzeninin çöküşüne ve liderliğin sadece Batı ittifakında kalmayıp küresel bir nitelik kazanmasına neden olmuştur. Böylece ABD, Rusya, Avrupa Birliği, Japonya ve Çin’in yer aldığı çok kutupluluğa doğru bir eğilim başlamıştır. İkincisi, 2007-2008 küresel mali krizinin Çin’i uluslararası sorumlu ve yapıcı aktör rolünü pekiştirmesini sağlamıştır. ABD ve Avrupa’yı zorlayan kriz, Çin’in kapsamlı ulusal gücüne ilişkin algılar üzerinde önemli bir değişim yapmış ve dünya çok kutupluluğa doğru ilerlerken küresel güç dengesinin Batı’dan Doğu’ya doğru kaydığını doğrulamıştır. Çin ekonomisi, 2010 yılında Japonya’yı geçmiş ve dünyanın en büyük ikinci ekonomisi haline gelmiştir. Üçüncüsü, ABD liderliğinde Barack Obama yönetiminin 2011 yılında başlattığı, ABD’nin Asya’daki askeri, ekonomik ve diplomatik kaynaklarını “Asya’ya dönüş” ya da “yeniden dengeleme” stratejisi çerçevesinde artırma kararı, ABD ve Çin arasındaki hegemonik rekabeti tetiklemiştir. Çin ABD’nin egemen olduğu dünya düzeninin insani ilerlemeye ve ekonomik büyümeye büyük katkılar sağladığını kabul etse de, bu katkıların geçmişte kaldığını ve bu düzenin çocuk kıyafetleri içinde bir yetişkin etkisi yarattığını ifade etmektedir (Fu, 2016). Hatta iddiasını ilerleterek uluslararası toplumun Çin’in aktif rolünü ve önerilerini görmeyi beklediğini ancak uluslararası sorumlulukların ağırlığının Çin’in beklediğinden daha erken Çin’e yüklendiğini de kabul etmektedir (Fu, 2016). Dördüncüsü, Çin’in göreceli güç büyümesine ilişkin algılar, Çin’in 100 yıllık aşağılanma duygusunu geride bırakarak küresel düzenin başat güçlerinden biri olması gerektiğine inanan halkın milliyetçi hırslarını ve beklentilerini artırmıştır. ÇKP ideolojisi giderek kapitalizmle iç içe geçtikçe ve Marksist ideallerinden vazgeçtikçe, milliyetçilik Çin halkını birbirine bağlamanın bir aracı olarak kabul görmektedir (Nathan ve Scobell, 2012:33). Bu yüzden de halk artık ihtilafa düşülen ulusal çıkarları ilgilendiren konularda daha agresif davranılmasını beklemektedir. Bu bağlamda “Çin yolu” (zhongguo daolu) ve “Çin çözümü”

(zhongguo fangan) milliyetçi sloganları ile Xi, Çin'in gelecek yıllarda bölgesel ve uluslararası düzeni destekleyen yapılanmaları ve normları şekillendirmede daha da aktif bir rol üstlenme niyetinin sinyallerini vermiştir (Li, 2018: 62).

ÇKP, merkezinde Xi Jinping ile birlikte, Çin'in uluslararası söylem gücünün inşasındaki ana güçtür (Hu, 2019b:5). Bu nedenle Xi, kalkınma çıkarlarını korumak ve genişletmek için kural koyma, gündem belirleme, fikir oluşturma ve genel koordinasyon konularında Çin'in kapasitesini artırma ve uluslararası kuralların yönetiminde daha fazla Çinli unsur yaratma talimatı vermiştir (Xi, 2018:489-490). Çinli büyükelçilere ve diplomatlara kapsayıcı ilke olarak ÇKP'nin otoritesini destekleme ve Çin'in dış politikasında merkezi ve birleşik liderliğini güçlendirme görevi tahsis edilmiştir (Ministry of Foreign Affairs, 2018). Bu görev tahsisiyle beraber Çin diplomasisiyle bağlantılı önemli bir gelişme, Çin'in bölgesel ve küresel sorunları ele almak için daha fazla sorumluluk üstlenmesine yönelik küresel beklentilerin arttığı görülmektedir. Bu sayede Çin diplomatik söylem sistemini inşa ederek diplomasisini uluslararası topluma daha iyi tanıtabileceğine ve yükselen bir gücün uluslararası sorumluluklarını ve yükümlülüklerini yerine getirebileceğine inanmaktadır (Sun, 2017a:12). Küreselleşmiş bir dünyada ÇKP'nin önderliğinde ulusal yönetim sistemi modeli tanımlamak için Çin siyasi gücünü yeterince geliştirmektedir. 2019 yılında önce Çin'de başlayan sonra tüm dünyaya yayılan covid-19 salgını önlemleriyle Çin, ÇKP'nin meşruluğunu da pekiştirmiştir. ABD ve diğer Batılı demokralilere kıyasla salgını nispeten hızlı kontrolü, otoriter yönetim modeline halkın daha fazla güven duymasına neden olmuştur. Bu bağlamda, Parti elitleri ve devlet medyası giderek katı tek parti liderliğinin kurumsal üstünlüğünü ilan etmiştir. ÇKP'nin otoriter tek parti olarak siyasi gücünü meşrulaştırması ve pekiştirmesi, büyük ülke diplomasisinin tanımlanması ve bu tanım çerçevesinde ulusal çıkarları takip etmek için uygun araçların tanımlanması için önem taşımaktadır.

Çin'in Büyük Ülke Diplomasisinin Araçları

Çin karakterli büyük ülke diplomasisi kültürünün öncelikle çevre diplomasisi (zhoubian waijiao) uygulanarak gerçekleşmesi mümkündür. Bu sayede büyük ülke diplomasisinin sadece küresel olarak değil bölgesel olarak da etkisinin olduğu söylenebilir. Bu etkinin artışı, bölgedeki Çin-ABD rekabetinin bir sonucudur. 2011 yılında ABD'nin Çin'i çevreleme olarak gördüğü Asya'yı dengeleme stratejisinin başlamasıyla rekabet daha da ağırlaşmıştır. Çin'in uluslararası sistemdeki gelişmiş güç konumuna ilişkin değerlendirmesi göz önüne alındığında, Çin'in, başarı için çabalama gibi yeni politika yaklaşımları

izlemesiyle dış politika çizgisi çıkarları bağlamında sert değişikliklerden geçmektedir. 1980'lerde ve 1990'larda "temel çıkarlar" terimi, resmi Çin medyasında yalnızca diğer ulusların çıkarlarına atıfta bulunmak için kullanılmıştır. Hu Jintao dönemiyle beraber Çin temel çıkarlar derken kendi çıkarlarına atıf yapmaya başlamıştır. Açıkça tanımlanmamakla birlikte, Çin'in temel çıkarlarının genellikle Çin egemenliğini, kalkınmasını ve güvenliğini, ulusal yeneden birleşmeyi, toprak bütünlüğünü ve Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) devam eden merkeziliğini içerdiği görülmektedir (Nathan ve Scobell, 2012:3). Temel çıkarlar doğası gereği esasen müzakere edilemez ve Çin için Tayvan, Tibet, Hong Kong ve Sincan'ın egemenliği gibi konuları içermektedir. Obama yönetiminin Asya'ya dönüş stratejisi, Çin'in 2010'da Güney Çin Denizi'ni Çin'in temel ulusal çıkarı olarak tanımlama girişimi tarafından teşvik edilmiştir. Bazı Çinli akademisyenler bu tür yorumları o sırada gereksiz olarak değerlendirmiştir (Wang, 2011:71). Yine de, Xi Jinping liderliğinde Güney Çin Denizi'nin Çin'in temel ilgi alanına girdiği daha açık hale gelmiştir. Çin için bir konu temel ulusal çıkar olarak tanımlanır tanımlanmaz, bu genellikle Çin hükümetinin taviz vermek için çok az alanı olduğu ve temel çıkarların ihlal edilmesi durumunda daha agresif eylemlerini haklı gösterilebileceği anlamına gelmektedir. Son 40 yılda Çin'in ulusal çıkarları 1980'lerde ve 1990'larda savunmacı ulusal çıkarlar, 1991'den 2010'a yapıcı ulusal çıkarlar ve 2011 yılından itibaren çok kutupluluk eğilimi gösteren Çin'in rekabetçi temel çıkarları olarak sınıflandırılmıştır (Ye: 2019:76).

Çin'in yükselişi ve uluslararası bir başat aktör rolü dış politikasında ulusal çıkar arayışının ve uluslararası sorumluluğun taleplerinin uyumlu olup olmadığı noktasında önem kazanmaktadır. Teoride Çin'in büyük bir ülkenin sorumlu aktör statüsüyle orantılı olarak uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmesi beklenirken, uygulamada Çin'in yeni güç konumunda daha büyük bir yük üstlenmesi kastedilmektedir. Elbette, bir meşrulaştırma stratejisi ve uluslararası kamuoyunu Çin lehine etkilemek için bir "yumuşak güç" aracı olarak hareket etmek de amaçlanmaktadır. Bu hassas çıkar alanlarında, büyük ülke diplomasisi, uluslararası topluma Çin'in niyetlerinin açık bir sinyalini vermeyi amaçlamaktadır. Özetlemek gerekirse, büyük ülke diplomasisi söylemi ve bununla bağlantılı araçlar ile Çin yayılmacı amaçlarını haklı kılma ve mevcut büyük güçlerin tepkilerini önemli ölçüde şekillendirmeyi amaçlamaktadır. Bunu yaparken de yeni söylem ve politika girişimlerini küreselleştirme ve genelleştirme eğilimi sergilemiştir. Bu çalışmada da büyük ülke diplomasisini şekillendiren Çin'in sorumlu küresel bir aktör olmasına aracılık eden stratejik ortaklıklar, Kuşak ve Yol girişimi, son dönemde temel çıkar olarak kabul edilen deniz milliyetçiliği stratejisine yer verilmiştir.

Stratejik Ortaklıklar

Çin ittifak ilişkileri yerine dış ilişkilerini yönetmek için ortaklık diplomasisini bir araç olarak kullanmaktadır. Çin'in savunduğu ortaklık terimi; tüm ülkeler, bölgeler ve uluslararası kuruluşlar içindir, çatışma yerine diyalog geliştirme vurgusu yapmaktadır, aynı fikirde olunmasını veya farklılıkları saklı tutarak ortak bir zemin yaratılmasını öncelik olarak kabul etmektedir (Feng, 2018:21). Batı ittifakı diplomasisinden farklı olarak bu uygulama, Çin'in diğer büyük güçlerle rekabet halinde nüfuzunu ve diplomatik alanını genişletmesine yardımcı olmaktadır. Çin'in ortaklığının ölçeği temelde dostane işbirliğine dayalı bir ortaklıktan en üst düzeyde kapsamlı stratejik ortaklığı içermektedir. Xi, konuşmalarında güvenlik ortaklığı (anquan huoban), stratejik koordinasyon ortaklığı (zhanlue huoban), ortak yatırım ortaklığı (touzi hezuo huoban) ve kapsamlı stratejik ortaklık (quanmian zhanlue huoban) gibi çeşitli düzeylerde stratejik ortaklıkların önemine atıfta bulunmaktadır (Tangyuenyong , 2018: 24). Çin ortaklarıyla ilişkilerini tanımlamak için sıklıkla “stratejik ortaklık” terimini tercih etmektedir. Çin karakterli büyük ülke diplomatik uygulamaları için ortaklıkların önemine ilişkin olarak, Xi Jinping 2017 yılında Cenevre'deki Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde yaptığı konuşmada 90'dan fazla ülke ve bölgesel örgütle farklı ortaklık biçimleri kurulduğunu ve yeni bir büyük ülke ilişkisi türü geliştirmek için Rusya ile kapsamlı bir stratejik koordinasyon ortaklığının, Pakistan ile stratejik işbirliği ortaklığının, Avrupa ile barış, büyüme, reform ve medeniyet ortaklığının ve BRICS ülkeleriyle dayanışma ve işbirliği ortaklığının önemini vurgulamıştır (Xi, 2017). Xi Jinping'in yeni dış politikası, hedeflerine ulaşmak için çatışmanın kaçınılmazlığını kabul ederken, Çin'in ortakları için işbirliğini teşvik etmeyi ve ortağının “karşılıklı güveni” ihlal ettiğini algıladığında misilleme tehdidinde bulunmak için ortaklığı kullanmayı amaçlamaktadır. Örneğin; 2018 yılının Ocak ayında İngiltere Başbakanı Theresa May'in Çin ziyaretini sırasında ilişkilerin ticari bağlardan öte bir stratejik ortaklık içerdiği vurgulanmıştır. Aynı yılın Eylül ayında bir İngiliz savaş gemisinin Güney Çin Denizi'ndeki tartışmalı Paracel adalarına yaklaşmasının ardından Çin Dışişleri Bakanlığı sözcüsü, eylemin ikili ilişkilere zarar vereceği konusunda İngiltere'yi uyarmıştır (BBC, 2018). Devlet kontrolündeki China Daily, Brexit sonrası İngiltere Çin ile bir ticaret anlaşması gerçekleştirmeyi umuyorsa Güney Çin Denizi'nde ABD'nin köpekbalığı olmaktan kaçınması gerektiğine dair İngiltere'ye tavsiyede bulunmuştur (Haas, 2018). Bu örnekle de görülmektedir ki; İngiltere'nin Çin ile ilişkilerinde son dönemde stratejik ortaklık kapsamında tecrübe ettiği gelişmeler diğer ülkelerin Çin ortaklık ilişkilerindeki gelişmeler ile benzerlik göstermektedir. Son yıllarda birçok ülke Çin'in ekonomik baskısı ile karşı karşıya kalmaktadır

(Saunders, 2016:371). 2018 yılında Kenya, Çin'den mal ithalatını yasakladıktan sonra, Çin ticari yaptırımlarla yanıt vermek için ulusal proje Standard Gage Demiryolunun finansmanını kesmekle tehdit etmiştir (Gaitho, 2020).

Çin, ikili ortaklıklar ilişkisi geliştirmenin yanında BRICS, G20, APEC (Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği), ASEAN (Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği), Doğu Asya Zirvesi, RCEP (Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık), ASEM (Asya-Avrupa Toplantısı), CICA (Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı), BFA (Boao Asya Forumu) gibi uluslar üstü rejimlerde aktif bir katılımcı ve destek veren rolü ile Çin normatif diplomasinin devlet yönelimini aştığını ve yeni güvenlik, kalkınma, işbirliği, medeniyet ve küresel yönetim kavramlarını geliştirmesi ve uluslararası sorunları belirlemesi için önemli hale geldiğini göstermiştir. ABD, bazı çok taraflı kuruluşlardan geri çekilirken, Çin çok taraflı kuruluşlara gönüllü olarak mali katkılarını artırarak ABD'nin yerini almakta ve nüfuz alanını genişletmektedir. En dikkate değer son örnek, Covid-19 salgını sırasında Çin'in Dünya Sağlık Örgütündeki (WHO) etkisinin artmasıdır. ABD'nin uluslararası örgütlerden ve uluslararası anlaşmalardan çekilme eğilimi Çin'e uluslararası gündemin kontrolünü ele geçirmek için stratejik fırsatlar sağlamaktadır. Ayrıca Çin, mevcut kurumlar içinde nüfuz kazanmanın yanı sıra Şanghay İşbirliği Örgütü (SCO), Çin-Afrika İşbirliği Forumu (FOCAC), Çin-Arap Devletleri İşbirliği Forumu (CAS-CF), Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu (CELAC), Çin ile Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri Arasındaki İşbirliği (China-CEEC Cooperation) gibi Çin liderliğindeki bölgesel çok taraflı mekanizmaların kurulmasına da büyük çaba harcamaktadır. Çin'in bölgesel mekanizmalar oluşturulmasına aracılık etmesi gelişmekte olan dünyaya yaklaşımının en belirgin özelliklerinden biri olmasına rağmen, eşitlik ve karşılıklı fayda ilkesi ışığında devletlerle ikili ilişkileri temel olmaya devam etmektedir (Ermağan ve Üstünel, 2014: 22).

Kapsayıcı Kalkınma Modelinin Küreselleşmesi: Kuşak ve Yol Girişimi

1978 yılında ekonomik reform ve dışa açılmadan bu yana Çin'in ekonomisinin hızlı gelişimi ile kapsamlı ulusal gücü, küresel meselelerdeki konumu ve etkisi artmaya devam etmiş ve giderek uluslararası sistemin merkezine yerleşmiştir. O zamandan beri ekonomik diplomasisi Çin dış politikasının önemli bir parçası olmuştur. Çin'in büyük stratejisi (grand strategy) ekonomik kalkınma zorunluluğuyla başlayan ancak süper güç olma hırslarına evrilen iki yönlü bir stratejiye doğru dönüşüm geçirmiştir. Ekonomik kalkınmanın stratejik olması için sadece Çin içinde barış ve refahı değil, aynı zamanda

Çin'in güç ve rekabet mücadelesindeki stratejik avantajını da desteklemesi gerekmiştir. Bu nedenle ÇKP'nin 17. Kongresinde Çin'in dış ve savunma politikası doktrinindeki değişikliklerde denizaşırı ticaret, yatırım ve doğal kaynakların güvence altına alınmasına yönelik giderek önem kazanan ticari yaklaşım benimsenmiştir (Hughes 2011:615).

Mart 2013'te Moskova Devlet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nü ziyaret eden Xi, dinleyicilere ülkelerin kendi kalkınma yolunu seçme hakkına saygı gösterilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır (People's Daily, 2013). Bunun üzerine Xi, Kazakistan'da İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ve Endonezya'da 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu'nun inşasını önermiştir. Aynı zamanda ekonomik güç olarak konumunu sağlamlaştırmak için Asya Altyapı Yatırım Bankası ve BRICS Kalkınma Bankası gibi yeni uluslararası sistemler de oluşturmuştur. Çevre Diplomasisi Merkezi Konferansında Xi, bölgesel düzeni yaratmak amacıyla dostluk (qin), samimiyet (cheng), karşılıklı yarar (hui) ve kapsayıcılık (rong) gibi Konfüçyüsçü dört terime atıf yapmıştır (Xi, 2018:325). Özellikle Çin liderliğindeki bölgesel düzeni yöneten bir norm olarak "kapsayıcılık" (rong), devletleri ortak değerler yaratmaya ısrar etmeyerek pragmatik işbirliğine açık olmaya teşvik etmektedir. Xi, kapsayıcılığın farklı politik ve ekonomik sistemlere saygı duymak anlamına geldiği konusunda nettir (Xi, 2018:325). Kapsayıcılık niyetini göstermek için resmi olarak strateji yerine girişim terimini kullanan Xi, bu amaçla girişimin tüm ülkelere açık olduğunu da vurgulamıştır (Xinhua, 2017c). Kuşak ve Yol'un inşası önerisi, Çin karakterli büyük ülke diplomasisi için önemli başlangıç noktalarından biri olmuştur. Kuşak ve Yol, kara ve deniz tabanlı altyapı ağlarının inşası yoluyla Avrupa, Asya, Orta Doğu, Afrika'yı birbirine bağlayan bir girişim olarak görülmektedir. Çin, Kuşak ve Yol girişimi aracılığıyla ABD'nin Asya'ya dönüş politikasını dengelemek ve diplomatik alanını önemli ölçüde genişletmek için komşu ülkelerin ötesine geçmeyi planlamıştır. 19. Parti Kongresi'nde parti tüzüğüne "Kuşak ve Yol Girişimi'nin takip edilmesi" ve "ortak bir kader topluluğunun inşa edilmesi" eklenmiştir (Xinhua, 2017b). Böylece Kuşak ve Yol girişimi partinin uzun vadeli stratejisi haline almıştır. İlk kez Çin'in büyük diplomatik girişimleri eski Çin idealiyle açıkça ilişkilendirilmiştir. Çinli elitler için ahenkli bir dünyaya giden yol Çin'den geçmektedir. Çin'in Kuşak ve Yol girişimi olası yeni bir küreselleşme yolu olarak dikkat çekmektedir. Çin ve dünya söylem sistemleri arasındaki uçurumu daraltmak için Kuşak ve Yol girişimi önemli bir adım olmuştur. IMF Genel Müdürü Christine Lagarde, Kuşak ve Yol girişiminden "zengin olmak için önce yollar inşa edilmeli" Çin atasözünden esinlenerek gelişmekte olan ülkelerdeki altyapı açığını gidermeye, küresel büyümeye ve milyonlarca insanın gelirini artırmaya yardımcı olduğu

için övgü dolu sözlerle bahsetmiştir (Lagarde, 2017). Girişim fikrinin ortaya çıkmasıyla gelişmekte olan birçok ülke girişimi memnuniyetle karşılamış, Asya Altyapı Yatırım bankasına gönüllü olarak katılmıştır. Batılı ülkelerin aksine demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını yatırımların ön koşulu olarak aramaması da girişimi daha çekici hale getirmiştir.

Makro bir perspektiften bakıldığında, Kuşak ve Yol girişimi küreselleşmenin derinleşmesinin, dünya ekonomisinin yapısındaki değişikliklerin ve Çin'in kalkınma modelinin dönüşümünün birleşik etkisinin bir sonucudur. Temel faktör, Çin sermayesinin küreselleşmesidir. (Liu, 2017). Çin tek başına yeni uluslararası ekonomik bir düzen yaratamaz. Aslında Çin, karşılıklı yarar ve kazan-kazan çözümleri üretmek için uluslararası işbirliğini güçlendirmenin yeni yollarını ararken, İpek Yolu'nun kültürel çağrışımlarından ve ruhundan yararlanarak Kuşak ve Yol girişiminin temelini oluşturmuştur. Böylece yoğun sıfır toplamlı rekabet yerine kazan-kazan işbirliği ilan edilerek rejime yönelik algılanan güvenlik tehditlerini ortadan kaldırmak için gücün merkezleştirilmesine aracılık edilmiştir. Görünüşte Kuşak ve Yol girişimi, klasik İpek Yolunu Çin öncülüğünde yeniden canlandırmaya çalışırken eski ticaret yolu ile hiçbir bağlantısı olmayan, tüm yolların Çin'e çıktığı ve milliyetçi ideolojisini ihraç ettiği küresel bir propaganda aracına dönüşmüştür (Zhao, 2019:15). Kuşak ve Yol girişimi ile Çin ekonomik açıdan denizler üzerindeki ticaret trafiğini de yönetmeyi hedeflemiştir (Turan, 2020:140). Çin Kuşak ve Yol girişimini kazan-kazan işbirliği olarak sunarken, birçok gelişmekte olan ülke için "kazan-kazan" terimi taraflardan sadece Çin'in daha fazla kazandığı anlamına gelmektedir. Uluslararası eleştiriler açısından en yaygın ve ciddi olanı, gelişmekte olan ülkelerin sürdürülemez kredilerle, egemenliklerini ve stratejik varlıklarını Çin'e devretmek zorunda kaldığı 'borç tuzağı' diplomasisidir. Örneğin, Sri Lanka Çin yapımı bir liman için yapılan ödemeleri geri ödeyemeyince Çin, 99 yıllık bir kira sözleşmesi ile Hambantota Limanının ve çevresindeki bölgenin kontrolünü ele geçirmiştir. 2005-2019 yılları arasında Çin Venezuela'ya 70 milyar dolar borç vermiştir (Ferchen, 2018). Venezuela, borç geri ödemelerinde temerrüde düşünce Çin bankaları, ülkenin petrol üretim kapasitesinin yeterli olduğunu belirterek, kredilerini petrol anlaşmaları ile güvence altına almıştır. Çin çıkarlarını güvence altına almaya çalışırken, bu tür sürdürülemez anlaşmalar yoluyla aslında zora sokmaktadır Bu tarz çıkarlar, yükselen ama yine de hegemonik konumdan uzak olan Çin'in gençleşmesini ve küresel gelişimini desteklemesine yardımcı olsa da, fiili uygulamada Çin için stratejik saldırganlık (zhan-lue maojin), çok sevinme (haodaxigong) ve aç gözlü olma (tan da qiuquan) gibi kavramların yaratılmasına neden olmaktadır (Luo, 2017). Aynı zamanda, temel ulusal güvenlik çıkarlarına bağlılık, küresel projelerin uygulanmasını

zorlaştırmaktadır. Çin'in kredi verme uygulamaları ve gündem belirleme konusundaki şeffaf olmayan tek taraflılığı da eleştirileri gündeme getirmektedir. Sri Lanka'da bir Çinli şirketin, Başbakanın ailesine rüşvet verdiği iddia edilmiştir (Votta, 2016: 147). Bununla birlikte Çinli şirketler, güçlü yerel muhalefete rağmen projeleri ilerletmek için genellikle çevresel koşulları göz ardı etmektedir. Kuşak ve Yol kaynaklı yatırımların genellikle ciddi çevresel riskler oluşturduğu ve Çin'in iklim değişikliğiyle mücadele ile ilgili taahhütte bulunmadığı da iddia edilmektedir. Çin tarafından finanse edilen Kolombiya'daki Ituango (Hidroituango) hidroelektrik barajı buna bir örnektir. Barajın çevresel etki raporunda yerel aktivistlerin heyelanlara yönelik uyarıları dikkate alınmamıştır. 2018 yazında şiddetli yağışlar heyelanı tetiklemiştir. Barajın çökme tehlikesiyle karşı karşıya kalması zorunlu tahliyeye neden olmuştur (Kynge, 2018). Güneybatı Kamboçya'da ciddi huzursuzluklara yol açan mega baraj projesi 2015 yılında askıya alınmıştır (Miller, 2017). Projelerde genellikle yerel işçilerden ziyade Çinli işçiler tercih edilmektedir. Kazaklar, Çinli işçilerin bu tür projelerde yer alacağından endişe duydukları için 25 yıllığına tarım arazisi kiralanmasına izin verecek kararları protesto etmişlerdir (Dorsey, 2019: 172).

Bu tarz eleştiriler, Çin yatırımlarının yeni sömürgecilik pratiğiyle karşılaştırılmasına neden olmuştur. Fu Mengzi'nin de belirttiği gibi, Kuşak ve Yol girişiminin başarılı olması için katılımcıların güçlü isteklerine rağmen, girişim belirsizliklerle karşı karşıya kalmaktadır (Fu, 2019:1). Çinli yetkililer, uzun süredir devam eden Çin'in yükselişine ilişkin tehdit algılarını gidermede çoğunlukla sonuçsuz kalmıştır. Zorlukların üstesinden nasıl gelineceği ve sürekli iyileştirmenin ve ilerlemenin nasıl sağlanacağı yönündeki sorular Kuşak ve Yol girişiminin devamlılığı meselesinin can alıcı sorusu haline almıştır. Xue Li'ye göre kuşkuların ışığında, girişimin başarılı olabilmesi Kuşak ve Yol üzerindeki ülkelerin katılmanın katılmamaktan daha iyi olduğuna ikna edilmeleri ile mümkündür (2016:3). 2019 yılında Xi Jinping, Kuşak ve Yol girişiminin "açık, yeşil ve temiz" daha "yüksek kaliteli" bir işbirliğine yönelik olarak yeniden ayarlandığını duyurmuştur (Xi, 2019). Ancak Kuşak ve Yol girişiminin uygulanması Çin'in ortaklarının tepkisine bağlıdır ve basit bir retorik ve iyi niyetten çok daha fazlasını gerektirmektedir (Hong, 2017:367). Kuşak ve Yol girişiminin hala net bir zaman çerçevesi, coğrafi sınırlaması veya işbirliği kapsamına sahip olmaması kafa karışıklığının ve yanlış algılamaların devam etmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda da girişim ile ilgili endişeler, 2013 yılında önerilirken yarattığı etkinin Çin'in büyük ülke diplomasisi uygulamasına yansımaya engel olmaktadır.

Deniz Milliyetçiliği Stratejisi

1970'lerde ve 1980'lerde Çin, uzaktaki güçlü bir ülkeye güvenerek ilişki kurma ve yakındaki tehlikeleri dengeleme (yuan jiao jin gong) olarak bilinen bir strateji geleneğini takip etmiştir. Çin'in diplomatik esnekliği, komşularıyla olan sorunları ele almaktan öte uzaktaki ülkeler için ayrılmıştır. Komşu devletlerle ilişkiler genellikle daha kapsamlı ve karmaşık olup, örtüşen siyasi, ekonomik ve güvenlik çıkarlarının bir karışımı olarak ortaya çıkarken, uzaktaki ülkelerle ilişkilerde ekonomiye öncelik verilmektedir. Görevindeki ilk günden itibaren Xi, Batıya dönük ve komşu ülkeler ile iyi komşuluk ilişkilerini sürdürdüğü bir politika takip edeceğini ancak bunun Çin'in ulusal çıkarları pahasına olamayacağını açıkça belirtmiştir. Çin ulusal çıkarları söz konusu olduğunda komşular için kırmızı çizgiyi çizmekten çekinmemektedir.

Çin'i denizcilikte büyük bir güç haline getirme hedefi 2012'deki 18. Parti Kongresi çalışma raporunda belirtilmiş ve 2017'de 19. Parti Kongresi'nde tekrardan teyit edilmiştir (Chubb, 2019). Böylece Çin, yeni diplomasi yaklaşımına uygun olarak, sıklıkla zorla statükoyu değiştirme ve deniz milliyetçiliği girişimlerini ulusal bütünlüğü ve sosyal istikrarı artırma amacıyla hızlandırmıştır. Çin askeri belgeleri ve yetkililerin konuşmaları Çin'in ulusal kimliğini kıta devletinden deniz kıtası devletine dönüştürmeye başlamıştır. Çin'in askeri ve deniz kolluk kuvvetleri, Doğu ve Güney Çin Denizlerindeki ihtilafli taraflara toprak bütünlüğü, egemenlik ve deniz çıkarları konusunda saldırgan bir şekilde baskı yapmaktadır. 2013'ten bu yana Çin bir yandan stratejik baskılar ile egemenlik ve deniz haklarını, çıkarlarını savunmakta diğer yandan ekonomik işbirliğini genişletip derinleştirerek diplomaside başarıya ulaşmak için çabalamakta ve ABD ile arasındaki güç farkını daraltmaktadır (Zhou, 2017). Bu arada ABD, bölgedeki askeri varlığını artırarak seyrüsefer özgürlüğünü koruma söylemi ile Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki artan varlığına meydan okumaya çalışmaktadır. Fosil enerji kaynakları açısından zengin ve küresel ticaretin önemli geçiş noktalarından biri olan Güney Çin Denizinde Çin dokuz çizgili haritası olarak da bilinen "U-şekilli hat" ile bölgenin % 90'ına sahip olduğunu iddia etmektedir (Murphy, 2021:132). Çin Güney Çin Denizi'nde işgal ettiği resiflerde yapay adalar inşa etmeye ve bu adaları askerileştirmeye başlamıştır. Güneydoğu Asya komşuları arasında Laos, Kamboçya ve Malezya'nın anlaşmazlığa yaklaşımı Vietnam, Filipinler'den farklıdır. Laos, sınırlı doğal kaynaklara sahip fakir bir ülke olduğundan Çin'in en büyük yatırım alıcısıdır (Linter, 2019). Kamboçya, Çin'in milyarlarca dolarlık yatırımları sayesinde dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri haline gelmiştir. Laos, Kamboçya ve Malezya Kuşak ve Yol girişimini en çok destekleyen ülkeler arasındadır. Çin, meselenin çok taraflı görüşmelere konu olmasını engellemek için böl ve yönet

yaklaşımını kullanarak ASEAN üyeleri arasındaki uyumu bozmaktadır (Poh ve Mingjiang, 2017:92). Ülkeleri kendi iradesine tabi kılmak için ekonomik baskı unsurlarını kullanmaktadır. ASEAN üyelerinin ortak hareket etmesinin başarısızlığı ve Çin'in iddiaları ile uluslararası hukuk arasındaki uyumsuzluk, Xi'nin göreve gelmesinden bu yana Çin'in Güney Çin Denizi sorununa yönelik politikasını daha iddialı hale getirmiştir (Wenjuan, 2016:433). Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki toprak meselelerine yönelik daha iddialı yaklaşımı ile ilgili Dışişleri Bakanı Yang Jiechi, Güneydoğu Asya devletlerine "*Çin büyük bir ülke ve diğer ülkeler küçük ülkelerdir ve bu sadece bir gerçektir*" hatırlatmasını yapmıştır (Pomfret, 2010). Güney Çin Denizi'ndeki toprak ve deniz anlaşmazlıkları sırasında Çin, algılanan tehditlere genellikle daha küçük ülkenin ilk eylemine kıyasla oldukça orantısız bir güçle yanıt vermektedir. "Saldırgan" olarak etiketlenmeden statükoyu kendi lehine değiştirebilmek bilinçli bir Çin taktiğidir (Eisenman ve Heginbotham, 2019: 73). Bununla birlikte Filipinler ve Vietnam, Güney Çin Denizinde uzun süredir devam eden kara ve deniz anlaşmazlıklarında daha iddialı ve saldırgan hale gelmiştir. Çin, Paracel (Xisha) adaları yakınlarında Vietnam'ın münhasır ekonomik bölgesinde Hai Yang Shi You 981 petrol kulesini gaz aramak ve sondaj yapmak için 2014 yılında konuşlandırmıştır (Zhang, 2021:112) Bunun üzerine Vietnam, Çin gemileriyle yüzleşmek için kolluk kuvvetleri gemilerini göndermiştir. Bu arada Vietnam'da Çin karşıtı protestolar düzenlenmiştir. Bunun üzerine Çin, petrol kulesini kaldırarak krizi sona erdirmiştir. 2019 yılında Çin'in sismik araştırma gemisinin Vietnam'ın münhasır ekonomik bölgesine girmesiyle Çin ile Vietnam arasındaki siyasi gerilim tekrar başlamıştır. Bir hükümet yetkilisi, ilk kez Vietnam'ın Güney Çin Denizi anlaşmazlıklarıyla ilgili olarak Çin'e karşı dava açmayı düşündüğünü iddia etmiştir (Pearson ve Vu, 2019). Güney Çin Denizinde Filipinler ile ilgili soruna bakıldığında, Çin'in Scarborough (Huangyan) sığılındaki kontrolü sonucunda Filipinler 2013 yılında Uluslararası Tahkim Mahkemesine başvurmuştur. 2016 yılında Uluslararası Tahkim Mahkemesi, Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki tartışmalı bölgelere ilişkin iddialarına karşı Filipinler lehine karar vermiştir. Bu karar uluslararası alanda Çin'e büyük bir darbe olarak görülmüş ve bölgedeki Çin'e karşı gerilim duygusunu daha da güçlendireceği varsayılmıştır. Çin, son derece taraflı olarak gördüğü karara karşı katılım yok, kabul yok, tanıma yok ve yaptırım yok olarak dört hayır şeklinde kesin bir pozisyon belirlemiştir (Bautista, 2018:184). Bununla birlikte Çin'in yapay ada inşasında uluslararası hukuku açıkça ihlal etmesi ve özellikle Güney Çin Denizi'ni askerileştirmesi meselenin siyasi müzakereler yoluyla çözülme olasılığının çok daha düşük olduğu algılarına yol açmıştır (Fang ve Li, 2020:4). Çin'in yapay ada inşası nedeniyle ortaya çıkan gerilim bölgesel istikrara zarar vermektedir. Kuşak ve Yol girişiminin teşvik edilmesi bölgesel gerilimin azaltılması ihtiyacını ortaya

çıkarmıştır. Çin'in Kuşak ve Yol girişimi aracılığıyla altyapı diplomasisi Güney Çin ve Doğu Çin Denizlerindeki adaların çevresinde hatta Hint Pasifik Okyanusunda kapsamlı ve genişletilmiş bağlantı projeleri gerçekleştirmesine izin vermektedir (Singh ve Pradhan, 2019:21). Bu yüzden de Çin agresif bir eylemde bulunma yerine Filipinler ile yakınlaşma adına Spratly (Nansha) adalarında tesis inşasını durdurmuştur. Bu sayede ABD yerine Filipinler'i kendi yanına çekmeyi başarmıştır. Filipinler ve Vietnam Çin'e karşı teke tek rekabet etmenin boşuna olduğuna ve Çin ile ilişkileri iyileştirmenin gerekliliğine ikna olmuşlardır. Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki haklarını ve çıkarlarını savunması "başarı için çabalama" stratejisinin güzel bir örneği olarak ifade edilmektedir (Zhu ve Wu, 2018:34). ABD ve müttefikleri, Çin'in iddialarına karşı çıkmak ve serbest denizleri korumak için Güney Çin Denizi'nde insan yapımı adalarının birçoğunun yakınında düzenli olarak seyrüsefer özgürlüğü operasyonları (FONOPS) yürütmektedir. Bununla birlikte, Çin'in Güney Çin Denizi'nde daha küçük ASEAN ülkesi komşularıyla anlaşmazlığa düşmesinden dolayı avantajlı konumda olmasına rağmen, ABD de doğrudan çatışmaya müdahil olmaktadır. Çin'in bölgedeki artan iddiası, seyrüsefer özgürlüğü devriyeleri ve ortak askeri tatbikatlar yoluyla ABD'nin de bölgedeki görünürlüğü artırmıştır (Zhao, 2017: 497). ABD anlaşmazlığa giderek daha fazla dahil olurken, Çin de ABD ordusunun ve müttefik kuvvetlerinin gemilerini ve uçaklarını engellemeyi sağlayacak askeri yetenekler (A2/AD) geliştirmektedir. Bununla birlikte, Çin'in Güney Çin Denizi politikası pragmatizm içermeye devam etmektedir. Çin, "kamuyu savaşı" (yulun zhan), "psikolojik savaş" (xinli zhan) ve "hukuk savaşı" (falü zhan) olarak kabul edilen üç savaş yöntemini kullanmaktadır (Walton, 2012: 225). Böylece uluslararası itirazlara rağmen ciddi bir askeri çatışma çıkmadan bölgedeki kontrolünü sağlamlaştırmayı hedeflemiştir.

Benzer şekilde, Çin, deniz milliyetçiliği konusundaki iddialarını Güney Çin Denizi dışında Doğu Çin Denizinde de Senkaku (Diaoyu) adalarına genişletmiştir. Senkaku adalar sorunu Çin ve Japonya arasındaki en önemli toprak anlaşmazlığı sorunudur. Bölgenin sahip olduğu petrol, doğal gaz ve hidrokarbon rezervleri ve balıkçılık, deniz ürünleri bakımından zengin olması her iki ülkenin de egemenlik iddialarına neden olmaktadır. Çin, Doğu Çin Denizi meselesini milliyetçi bir söylemde ele alarak Japon karşıtı duygulardan yararlanmaya ve Japonya'yı tehditkar bir devlet olarak resmetmeye devam etmektedir. Son yıllarda Çin, iddialarını gerçekleştirebilmek için deniz milis güçleri de dahil olmak üzere adaların yakınındaki devriyeleri hızlandırmıştır. Çin hükümeti, Diaoyu adaları üzerinde Japon hava sahasını da içeren "Doğu Çin Denizi Hava Savunma ve Tanımlama Bölgesi (ADIZ)" kurduğunu ilan etmiştir (Yun, 2018:263). ABD, adaların Japonya tarafından yönetimini tanımış

ancak Çin'in Doğu Çin Denizi ile ilgili iddialı söylemlerine kadar egemenlik belirlenmesi konusunda tavır almamıştır. 2021 yılında yayımlanan ABD-Japonya ortak bildirisinde ABD-Japonya Karşılıklı İşbirliği ve Güvenlik Antlaşması uyarınca Japonya'nın adalardaki yönetimini sıkıntıya sokacak herhangi tek taraflı bir eyleme izin verilmeyeceği belirtilmiştir (White House, 2021). ABD bölge ile ilgili yeni güvenlik durumunu yansıtmak için ulusal güvenlik stratejisini yönlendirmeye çalışmaktadır. ABD'nin askeri olarak bölgeye müdahil olma ihtimali Çin'in daha temkinli davranmasına neden olmaktadır. Bunun dışında Japon ordusu ortak eğitim ve tatbikat yöntemlerini denese bile, Çin'i caydırma noktasında ABD'ye fazlasıyla ihtiyaç duymaktadır.

Sonuç

1949 yılında yeni kurulan Çin, ÇKP liderliğinde bir tarafa yaslanma politikası aracılığıyla Sovyet modelinin benimseyen bir dış politika takip etmiştir. Çin, 1950'lerin sonlarında SSCB ile ilişkilerinin kötüleşmesi ile bu dönemde "Üç Dünya" teorisine dayanan kendine özgü bir dış politika yaklaşımı benimsemiştir. Üç Dünya teorisinin yanında barış içinde bir arada yaşama ilkeleri ile uluslararası konumunu güçlendirmeye çalışmıştır. 1978 yılında ekonomik gelişimine, ekonomik reformlara ve dışarıya açılmaya öncelik veren Çin, Deng Xiaoping'in yeteneklerini sakla ve zamanını bekle (tao guang yang hui) olarak tanımlanan düşük profil stratejisini uygulamıştır. Hu Jintao döneminde 2008 küresel mali krizinden sonra Çin'in gücünün hızla yükseldiği ancak barışçıl kalkınma ve ahenkli dünya söylemlerinin yanında temkinli diplomasi davranışında bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Devlet Başkanı olarak Xi Jinping'in iktidara gelmesiyle son dönemde Çin karakterli büyük ülke diplomasisi rehberliğinde dış politikasında yeni bir dönem başlamıştır. Çin bu stratejik yaklaşımı uygularken Çin ruhu, Çin yolu, Çin özellikleri gibi Çinli unsurlara atıf yapmayı unutmamıştır. Öte yandan, Çin'i gerçek bir küresel güç haline getirmeyi amaçlayan Xi'nin iddialı büyük ülke diplomasisinin üstesinden gelmesi gereken sorunlar da ortaya çıkmıştır. Çinli liderlerin rekabet olmadığını belirtse de büyük ülke diplomasisi ABD'nin büyük bir tepkisiyle karşı karşıya kalmıştır. Deng'in düşük profil stratejisi yerine Xi'nin iddialı diplomasisi ve daha çatışmacı yaklaşımı çıkarları konusunda daha proaktif olmasını zorunlu hale getirmiştir. Xi Jinping liderliğindeki bu proaktif dış ve güvenlik politikaları, otoritesinin yükselmesine ve manevra alanının genişlemesine elverişli bir siyasi ortam hazırlamaktadır. Uluslararası konumunu ve söylem gücünü artırmak isteyen Çin, stratejik ortaklıklar kurarak, ortaklıkların kurulmasına öncülük ederek ve mevcut ortaklıklarda yer alarak bölgesel ve küresel etkisini artırmayı hedeflemektedir. Büyük ülke

diplomasisi ABD ile rekabetin artması anlamını taşısa da artık daha fazla liderlik yapan ve inisiyatif alan bir Çin de yaratmıştır. Bununla birlikte Çin'in küresel yönetime aktif olarak katılması ve daha fazla uluslararası sorumluluk alması gerektiği, ancak bunu yaparken sınırlarını bilmesi vurgusu teoride kalmış görünmektedir. Pratikte, Çin'in gücünün ABD düzeyine ulaştığı inancı Çin'in hata yapma payını da arttırmaktadır. Çin, büyük ülke diplomasisinin uygulanabilirliğinin en önemli girişimi olan Kuşak ve Yol'u yanlış anlamalara ve algılamalara karşı kaybetmemek amacıyla tanımlarken strateji kelimesini kullanmaktan kaçınmış, girişim kelimesini tercih etmiştir. Ancak son dönemde Kuşak ve Yol girişiminin, karşılıklı bağımlılık, kazan kazan işbirliği ile karakterize edilen bölgesel ve küresel bir girişim olduğu yönündeki propaganda yerini stratejik ve ekonomik getirisi belirsiz olan bir girişime bırakmıştır. Kazan-kazan işbirliği asıl fikir gibi görülse de, dış politikada göreceli kazanç sorununu çözme konusunda hala yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle Kuşak ve Yol girişimi tartışmalı bir hal almıştır. Bazı ülkeler borç tuzaklarından, toprak gaspından korkarken, bazı ülkeler de Çin'in Çin merkezli bir dünya düzeni oluşturmaya çalıştığı yönünde endişelenmektedir. Bu tarz endişeler Çin'in yeni kavram ve girişimlerinin ardında stratejik niyeti konusunda algısal bir boşluk yaratmaktadır. Çin'in Doğu ve Güney Çin Denizi'nde iddialı ve agresif bir duruş sergilerken Kuşak ve Yol girişimi aracılığıyla işbirliğini teşvik etmesi öngörülen barışçıl kalkınma hedefine aykırı olarak görülmektedir. Çin'in agresif ve iddialı tavırları hükümetin yumuşak güç unsurları ve hedefleriyle örtüşmemektedir. Aslında, bu arada Parti elitlerinin karşı koymaya çalıştığı Çin tehdidi algılarını beslemektedir. Ulusal çıkarları kapsamında Çin, Kuşak ve Yol girişimi gibi kazan-kazan işbirliğini öven bununla birlikte istikrar istediği bölgede Güney Çin Denizi'nde ve Doğu Çin Denizi'nde istikrarsızlığı tetikleyen ve bu bağlamda birbiriyle çelişen hamleler yapmakta ve stratejik ortaklık ilişkileri geliştirmektedir. Çin'in tutarsız işbirliğini ve çatışma unsurlarını bir arada barındıran bu davranış tarzı Çin'in büyük ülke diplomasisi ile ilgili söylem gücüne zarar vermektedir. Bunun için Çin'in Güney Çin Denizi ve Doğu Çin Denizi anlaşmazlığına yaklaşımı, Kuşak ve Yol girişimi başarısına elverişli bölgesel bir ortam yaratmak için istikrarın sürdürülmesine odaklanmak olmalıdır. Ancak, istikrarlı ortam sağlansa bile Kuşak ve Yol girişimine duyulan endişeler giderilmeden Çin'in büyük ülke diplomasisinin başarıya ulaşması mümkün görünmemektedir. Sonuç olarak, Xi'nin liderliğinde Çin'in yükselişini nasıl yönlendireceği önemli bir soru olmaya devam etmektedir. Çin, yükseldiğinde geleneksel büyük güçlerden farklı davranacağını uzun zamandır iddia etmektedir. Söylem bakımından iddialı, eylemler bakımından tutarsız olması Çin diplomasisine duyulan güveni ve başarısını engellemektedir. Bu söylem değişikliğinde de Çin'in istediği başarıları elde etmesi yapısal sorunları gidermedikçe zor görünmektedir.

Kaynakça

- Bautista, Lowell (2018). The South China Sea Arbitral Award: Evolving Post-Arbitration Strategies, Implications and Challenges, *Asian Politics&Policy*, 10(2), 178-189.
- BBC (2018). British Navy's HMS Albion warned over South China Sea 'Provocation'. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/news/uk-45433153>
- Chubb, A. (2019). Xi Jinping and China's Maritime Policy. Brookings. Erişim tarihi: 06.07.2021, <https://www.brookings.edu/articles/xi-jinping-and-chinas-maritime-policy/>
- CPCnews (2014). Zhōngyāng wàishì gōngzuò huìyì zài jīng jǔ xíng xī jīn píng fā biào zhòng yào jīng huà (Pekin'de Düzenlenen Merkezi Dış İlişkiler Çalışma Konferansında Xi Jinping Önemli Bir Konuşma Yaptı), Erişim adresi: <http://cpc.people.com.cn/n/2014/1130/c64094-26119225.html>
- Deng X. (2008). *Selected Works of Deng Xiaoping (1982-1992)*. Beijing, China: Renmin Chubanshe.
- Dorsey, J. (2019). *China and the Middle East: Venturing into the Maelstrom*. Palgrave Macmillan.
- Eisenman J. ve Heginbotham, E. (2019). Building a More "Democratic" and "Multipolar" World: China's Strategic Engagement with Developing Countries, *The China Review*, 19(4), 55–83.
- Ermağan, İ. ve Üstünel E. (2014). "Çin'in Ortadoğu Politikaları", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(37), 19-39.
- Fang, S. ve Xiaojun L. (2020). "Historical Ownership and Territorial Disputes." *The Journal of Politics*, 82 (1), 1–5
- Feng, W. (2018). Xīn shí dài zhōngguó tèsè dàguó wàijiāo, kēxué nèihán, zhànlüè bùjú yǔ shíjiàn yāoqiú (Yeni Çağda Çin Karakterli Büyük Ülke Diplomasisi, Bilimsel Çağrışım, Stratejik Düzen ve Pratik Gereklilikler), *Guóji zhānwàng (Uluslararası Bakış)*, 13-28.
- Ferchen, M. (2018). 'China, Venezuela, and the Illusion of Debt-Trap Diplomacy'. *AsiaGlobal Online*, Erişim adresi: <https://www.asiaglobalonline.hku.hk/china-venezuela-debt-trap-diplomacy/>
- Fu, Y. (2016). The US World Order is a suit that no longer fits. Erişim adresi: <https://www.ft.com/content/c09cbcb6-b3cb-11e5-b147-e5e5bba42e51>
- Fu, M. (2019). 'Yidai Yilu' Jianshe de Chixuxing Wenti ('Kuşak ve Yol' İnşaatının Sürdürülebilirliği), Beijing: Shishi Chubanshe.
- Gaitho, M. (2020). China threatens to withhold SGR funds over 'hostility', Erişim adresi: <https://nation.africa/kenya/news/china-threatens-to-withhold-sgr-funds-over-hostility--104038?view=htmlamp>
- Garver, J. W. (2016). *China's Quest: The History of the Foreign Relations of the People's Republic of China*. Oxford: Oxford University Press.
- Gill, B. (2001). "Discussion of 'China: A Responsible Great Power'". *Journal of Contemporary China*, 10(26), 27-32.
- Haas, B. (2018). Washington's 'Sharksucker': Chinese media fires at Britain over South China Sea, Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/world/2018/sep/07/washingtons-sharksucker-chinese-media-fires-at-britain-over-south-china-sea>
- He, Y. (2016). China's Major-Country Diplomacy Progresses on all fronts, Erişim adresi: http://www.china.org.cn/china/NPC_CPPCC_2016/2016-03/06/content_37950893.htm

- Hong, Y. (2017). 'Motivation behind China's "One Belt, One Road Initiatives and Establishment of the Asian Infrastructure Investment Bank"'. *Journal of Contemporary China*, 26(105), 353-368
- Hu, J. (2005). "Building a Harmonious World of Lasting Peace and Common Prosperity." Erişim tarihi: <https://www.un.org/webcast/summit2005/statements15/china050915eng.pdf>
- Hu R. (2019b). Xi Jinping xin shidai guoji huayuquan jianshe de jiegou fenxi (Xi Jinping'in Yeni Dönemde Uluslararası Söylem Gücü İnşasının Yapısal Analizi). *Journal of Anhui Normal University* 47(1), 8–15.
- Hu, W. 2019. Xi Jinping's 'Major Country Diplomacy': The Role of Leadership in Foreign Policy Transformation. *Journal of Contemporary China*, 28 (115), 1–14.
- Hughes, C. R. (2011). Reclassifying Chinese Nationalism: The geopolitik Turn. *Journal of Contemporary China*, 20 (71), 601-620.
- Khan W. S. (2018). *Haunted by Chaos : China's Grand Strategy from Mao Zedong to Xi Jinping*. Harvard University Press
- Kynge, J. (2018). 'China's Belt and Road difficulties are proliferating across the World', *Financial Times*, Erişim adresi: <https://www.ft.com/content/fa3ca8ce-835c-11e8-a29d-73e3d454535d>.
- Lagarde, C. (2017). Belt and Road Initiative: Proven Policies and New Economic Links. Erişim adresi: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2017/05/14/sp051417-belt-and-road-initiative-proven-policies-and-new-economic-links>
- Li, D. (2018). Lùn quánqiú zhìlǐ gǎigé de zhōngguó fāng'àn (Çin'in Küresel Yönetim Reformu Planı Üzerine). *Mǎkèsī zhūyì yánjiū (Marksist Çalışmalar)*,4, 52-62.
- Lintner, B. (2019). China-Laos Friendship Blossoming. *Asia Times*. Erişim adresi: <https://asiatimes.com/2019/04/china-laos-friendship-blossoming/>
- Liu, W. (2017). Inclusive globalization: New Philosophy of China's Belt and Road Initiative. *Bulletin of Chinese Academy of Sciences*, 32(4), 331–339.
- Liu, Z. (2015). Uphold win-win Cooperation and Promote Peace and Stability in the Asia-Pacific. Erişim adresi: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjbxw/t1306891.shtml
- Luo, J. (2017). Zhōngguó de Jiùshìzhǔ Xīntài Yàobùdé (Çin'in kurtarıcı zihniyeti istenmiyor). Erişim adresi: https://www.hkcd.com/content/2017-05/25/content_1049740.html
- Miller, T. (2017). *China's Asian Dream: Quiet Empire Building along the New Silk Road*. London: Zed Books.
- Ministry of Foreign Affairs. (2018). 'Xi Jinping Urges Breaking New Ground in Major Country Diplomacy with Chinese Characteristics'. Erişim adresi: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/wshd_665389/t1571296.shtml.
- Morawetz, D. (1979). Walking on Two Legs? Reflections on a China Visit. *World Development*, 7(8-9), 877–891.
- Murphy, Ann Marie (2021). China's Grand Strategy towards Southeast Asia: Assessing the Response and Efficacy, Denon, D. B. H. (Ed.), *China's Grand Strategy: A Roadmap to Global Power?*. (s.121-145) içinde. NYU Press.
- Nathan, A. ve Scobell, A. (2012). *China's Search for Security*. New York: Columbia University Press.
- People's Daily (2013). Xijīnpíng zài mòsīkē guójì guānxì xuéyuàn de yǎnjiǎng (Xi Jinping'in Moskova Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'ndeki konuşması). Erişim adresi: <http://politics.people.com.cn/n/2013/0324/c1024-20892661.html>

- Pearson, J ve Vu, K. (2019). Vietnam mulls legal action over South China Sea dispute. Erişim adresi: <https://www.reuters.com/article/uk-vietnam-southchinasea-idUKKBN1XG1D4>
- Poh, A. ve Mingjiang, L. (2017). "A China in Transition: The Rhetoric and Substance of Chinese Foreign Policy under Xi Jinping". *Asian Security* 13(29), 84-97.
- Pomfret, J. (2010). "U.S. takes a tougher tone with China". Washington Post. Erişim adresi: <https://www.poreg.org/u-s-takes-a-tougher-tone-with-china/>
- Saunders, P. (2016). China's Role in Asia: Attractive or Assertive. D. Shambaugh (Ed.). *The China Reader: Rising Power* içinde (s.368-383). Oxford University Press.
- Shrink, S. L. (2018). "China in Xi's "New Era": The Return to Personalistic Rule". *Journal of Democracy*, 29(2), 22-36.
- Singh H. ve Pradhan R. P.(2019). Taiwan, Hong Kong & Macau in China's infrastructure-Diplomacy and the China Dream: Will the Dominions Fall?, *Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India*, 15(1), 15-26
- Sun, J. (2017a). Chuántǒng wénhuà yǔ shìbā dà yǐlái zhōngguó wàijiāo huà yǔ tǐxì gòujiàn (Çin Komünist Partisi 18. Ulusal Kongresinden Beri Geleneksel Kültür ve Çin Diplomatik Söylem Sisteminin İnşası), *Wàijiāo pínglùn: Wàijiāo xuéyuàn xuébào (Diplomatik İnceleme: Çin Dış İlişkiler Üniversitesi Dergisi)*, 4,1-31
- Turan, İ. (2020). *Çin'in Enerji Güvenliği Politikası Kuşak Yol İnisyatifi ve Avrasya'da "Yeni Büyük Oyun"*, Nobel Yayınevi, 2020.
- Turan, İ. (2021). Hermeneutiğin Uluslararası İlişkilere Etkisi: Çin ile Filipinler Arasındaki Bölgesel Uyuşmazlık Sorunu. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 14(85),431-447.
- Xinhua (2017a). Full text of Xi Jinping's report at 19th CPC National Congress, Erişim adresi: http://www.xinhuanet.com/english/special/2017-11/03/c_136725942.htm
- Xinhua (2017b). Full Text of Resolution on Amendment to CPC Constitution, Erişim adresi: http://www.xinhuanet.com/english/2017-10/24/c_136702726.htm
- Xinhua (2017c). Full text of President Xi's speech at opening of Belt and Road Forum, Erişim adresi: http://www.xinhuanet.com/english/2017-05/14/c_136282982.htm
- Xi J. (2014a) "*Xíjìnpíng tán zhìguó lǐ zhèng*" (Devlet Yönetimi Üzerine Xi Jinping), *Wàiwén Chūbǎn Shè* (Yabancı Diller Yayınevi).
- Xi, J. (2014b). *Xíjìnpíng: Dàguó wàijiāo yào yǒu zhòng guó qìpài* (Xi Jinping: Büyük Ülke Diplomasisi Çin Tarzı Olmalı). Erişim adresi: https://m.sohu.com/n/406506629/?pvid=000115_3w_a
- Xi J. (2015). Full text of Chinese President's speech at Boao Forum for Asia. Erişim adresi: http://www.china.org.cn/business/2015-03/29/content_35185720.htm
- Xi J. (2017). Gòngtóng gòujiàn rénlèi míngyùn gòngtóngtǐ——zài liánhéguó rìnèiwǎ zǒngbù de yǎnjiǎng (Birlikte insanlık için ortak bir geleceğe sahip bir topluluk inşa etmek - Cenevre'deki BM merkezinde bir konuşma). Erişim adresi: <http://politics.people.com.cn/n1/2017/0119/c1001-29033860.html>
- Xi, J. (2018). *The Governance of China II*. Beijing: Waiwen Chubanshe
- Xi, J. (2019). Zài "gào táiwān tóngbāo shū" fābiǎo 40 zhōunián jìniàn huì shàng de jiǎnghuà. (Tayvan'daki yurttaşlara mesajın 40. yıldönümü töreninde konuşma). *Xinhua News*. Erişim tarihi: http://www.xinhuanet.com/tw/2019-01/02/c_1210028622.htm
- Xi J. (2020). *The Governance of China III*, Foreign Languages Press.

- Xiaoxing, Y. (2005). Chinese Foreign Policy In Transition: Understanding China's "Peaceful Development", *The Journal of East Asian Affairs*, 19(1), 74-112
- Xu, J. (1998). *Juéqǐ jùrén de wàijiāo fānglüè (Yükselen Devin Diplomatik Stratejisi)*, Beijing: World Affairs Press.
- Xu, J. (2018). Xīn shídài zhōngguó tèsè dàguó wàijiāo lǐniàn yǔ yuánzé wèntí chūtàn (Yeni Çağda Çin Karakterli Büyük Ülke Diplomasininin Fikir ve İlkelerine İlişkin Bir Ön İnceleme). *Contemporary International Relations*, 3, 1-7.
- Xue, L. (2016). *Yidai yilu' yu 'ouya shijie' de daolai' (Kuşak ve Yol ve Avrasya Yüzyılının Doğuşu)*, Beijing: Zhongguo Shehuikuoxue Chubanshe.
- Waltz, S. (2009). Alliances in a Unipolar World, *World Politics*. 61(1),86-120.
- Wang, J. (2011). China's Search for a Grand Strategy, A Rising Power Finds its Way,' *Foreign Affairs*, 90(2),68-79.
- Wang, J. (2018). Xi Jinping's 'Major Country Diplomacy:'A Paradigm Shift?. *Journal of Contemporary China*, 28(115), 15-30.
- Wang, Y. (2013a). Exploring the Path of Major-Country Diplomacy with Chinese Characteristics. Remarks by Foreign Minister Wang Yi at the Luncheon of the Second World Peace Forum. Erişim adresi: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/wjbz_663308/2461_663310/t1053908.shtml
- Wang Y. (2012). Zhōngguó wàijiāo rúhé zhēngqǔ guóji huàiyǔ quán (Çin Diplomasisi Uluslararası Söylem için Nasıl Çalışıyor?). *Rénmín lùntán-xuéshù qiányán (Halk Forumu-Akademik Sınır)*,12,60-63.
- Wang, Y. (2017). *Creative Involvement The Evolution of China's Global Role*. Routledge.
- Wu, J. ve Zhang, Y. (2013) Xi Proposes a 'New Silk Road' with Central Asia.*China Daily*. Erişim adresi: http://www.chinadaily.com.cn/china/2013xivisitcenterasia/2013-09/08/content_16952228.htm.
- Votta De, N. (2016). China's Influence in Sri Lanka: Negotiating Development, Authoritarianism and Regional Transformation, Evelyn Goh (Ed.), *Rising China's Influence in Developing Asia* (s.129-154) içinde. Oxford University Press.
- Yan, X. (2014). From Keeping a Low Profile to Striving for Achievement, *Chinese Journal of International Politics*, 7(2), 153-84.
- Yang, J. (2015). Xīn shíqí zhōngguó wàijiāo sīxiàng, zhànlüè hé shíjiàn de tànsuǒ chuàngxīn (Çin'in Yeni Dönemde Diplomatik Düşünce, Strateji ve Pratiğinin Keşfi ve Yeniliği), *Guóji Wèntí Yánjiū (Uluslararası Sorunlar Araştırması)*, 1,4-25.
- Yang, X. (2006). The Rise of China and its Power Status. *The Chinese Journal of International Politics*, 1(1), 5-33.
- You, J. (2014). The PLA and Diplomacy: Unraveling Myths about the Military role in Foreign Policy-Making'. *Journal of Contemporary China*, 23(86), 236-254.
- Yun. Z (2018). *Sino-Japanese Relations in a Trilateral Context: Origins of Misperception*. Palgrave Macmillan.
- Tangyuenyong P. (2018). Decoding the Diplomatic Discourse of Contemporary China: Meaning Construction and Role in World Politics, *International Journal of East Asian Studies*, 21(2),19-34.
- Tsai, K. S. (2015). The China Dream: Tigers, Flies, and Other Challenges to Economic Reform. L., Chih-shian, D., Arthur S. (Ed.), *China Dreams (China's New Leadership and Future Impacts)* içinde (s.171-196). WSPC

- Zhang, M. (2021). China's Development of Public Goods in the South China Sea Islands, J. A. Berlie (Ed.), *China's Globalization and the Belt and Road Initiative* içinde (s.101-122), Palgrave Macmillan.
- Zhang, Y. (2016). China and Its neighbourhood: Transformation, Challenges and Grand Strategy, *International Affairs*, 92 (4),835–48.
- Zhao, S. (2017). "American Reflections on the Engagement with China and Responses to President Xi's New Model of Major Power Relations." *Journal of Contemporary China* 26 (106), 489-503.
- Zhao, S. (2019). 'China's Belt-Road Initiative as the Signature of President Xi Jinping Diplomacy: Easier Said Than Done'. *The Journal of Contemporary China*, 1–17.
- Zheng, Y. (2009). Zhōngguó xū quèlì dúlì wàijiāo huàyù (Çin bağımsız bir diplomatik söylem kurmalı), *Liánhé zǎobào (Birleşik Günlük Haber)*, 2 -17.
- Zhou, F (2017). Fèn fā yǒu wéi de shōuyì yǔ chéngbēn (Başarı için Çabalamanın Yararları ve Maliyetleri). *Zhanlue Juece Yanjiu (Strateji ve Karar Verme Dergisi)*, 3, 56–68.
- Zhu, C. Wu.. (2013). Dongya jichusheshi hulianhutong rongzi: wenti yu duice (Doğu Asya Altyapı Bağlantı Finansmanı: Sorunlar ve Politika Önerileri), *Guoji Jingji Hezuo (Uluslararası Ekonomik İşbirliği)*, 10, 24–29.
- Qin, Y., Zhu, L., Wang, Y., Wei, L., Gao, F., Sun, J., Gao, S., Jing, X., & Yu, H. (2009). *Guoji Tixi Yu Zhongguo Waijiao (Uluslararası Sistem ve Çin Diplomasisi)*, Beijing: World Affairs Press.
- Walton, T. (2012). *China's Three Warfares*, Herndon, VA: Delex Systems.
- Wenjuan N. (2016). Xi Jinping's Foreign Policy Dilemma: One Belt, One Road or the South China Sea?. *Contemporary Southeast Asia* , 38(3), 422-444.
- White House (2021). U.S.-Japan Joint Leaders' Statement: "U.S.-Japan Global Partnership for A New Era".Erişim adresi: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/04/16/u-s-japan-joint-leaders-statement-u-s-japan-global-partnership-for-a-new-era/>